

SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: TÜRK, İNGİLİZ ve AMERİKAN KÜLTÜRLERİNDE ANLATILAN ÖYKÜLERİN KÜLTÜREL BİR ÇERÇEVE İÇİNDE İNCELENMESİ

Alev Yemenici
Ankara Üniversitesi

1.Giriş

Bu çalışmanın amacı, sözlü öyküleme sırasında anlatıcının dinleyenlerin ilgisini çekmek, merakını uyandırmak ve dinleyicinin, anlattığı öyküyle bütünleşmesini ve öykünün anlatıcı açısından taşıdığı önemi kavrayıp anlatıcının duygularını paylaşmasını sağlamak amacıyla kullandığı yinelemeleri ve yineleme türlerini kültürlerarası verileri çözümleyerek incelemektir. Sözlü öyküleme aşamasında anlatıcıların kullandıkları yinelemelerin ve işlevlerinin kültürlerarası iletişim alanında saptanmış ölçütler çerçevesinde incelenmesi de araştırmanın amacı kapsamındadır.

Her konuşucu anlatı sırasında dinleyenleri etkilemek, öyküsünün anlatılmaya değer, ilginç bir öykü olduğuna onları inandırmak ister. Bu amaçla da kültürel yapılanmasına ve birikimine uygun çeşitli yöntemler kullanır. Ancak farklı kültürlerden gelen konuşucuların bulunduğu bir ortamda bu kültürlerin anlatı geleneklerindeki farklılıklar yüzünden bazı iletişim boşlukları doğabilir. Bu araştırmada İngiliz, Türk ve Amerikalı anlatıcıların sözlü öyküleme sırasında kullandıkları ve farklı kültürlerle göre farklılaştığı varsayılan yöntemlerden yinelemelerin iletişimdeki rolü incelenecek ve kullanılan yinelemelerin işlevleri kültürlerarası bağlamda karşılaştırmalı olarak irdelenecektir.

2. Araştırmaya Temel Oluşturan Çalışmalar

2.1 Kültürlerarası İletişim Alanında Yapılmış Çalışmalar

Her kültürün kendine özgü toplumsal kuralları olduğundan kültürlerarası iletişim alanında çalışmalar yapan araştırmacılar özellikle kültürlere göre değişiklik gösteren toplumsal eğilimler üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Söz gelimi, bireycilik/toplumculuk, bağlama az duyarlılık/ çok duyarlılık, belirsizlikten sakınma, iş ilişkilerinde güç unsurunun rolü ve kadının ya da erkeğin bakış açısını topluma genelleme bu eğilimlere birer örnek oluşturmaktadır (Hall, 1976 ve Hofstede, 1980). Bu araştırmada toplumların bireycilik/toplumculuk, bağlama az duyarlılık/çok duyarlılık, belirsizlikten sakınma ve dolaylı/dolaysız anlatım

eğilimleri ile sözlü öyküleme sırasında kullanılan yineleme türleri ve işlevleri arasında nasıl bir bağlantı bulunduğu araştırılmaktadır.

1. Bireycilik/Toplumculuk (Individualism/Collectivism): Bireycilik eğilimi yüksek olan bir toplumda (Amerika ve İngiltere gibi, bakınız Ek 1) bireyin kendisi için belirlediği amaç ve amacına ulaşabilmek için seçtiği yol çok önemlidir. Her bireyin amaçladıklarını gerçekleştirebilecek yetiye ve güce sahip olduğuna inanılır (Waterman, 1984). Buna ek olarak bireyci toplumlarda birey öncelikle kendinden ve birincil derecedeki ailesinden (eş ve çocuklar) sorumludur. Bireyin özel yaşamı büyük değer taşır ve toplumun diğer bireylerinden özel yaşamına karışılmamasını, saygı gösterilmesini bekler. "Ben" odaklı bu toplumlarda bireyin başarısı ve girişim gücü önemlidir (Parsons, 1951).

Diğer yandan toplumcu eğilimin ağır bastığı ülkelerde (Türkiye, Japonya) topluluk çıkarları ve toplumsal dayanışma büyük önem taşır. Buldukları toplumsal alt gruplarda herkesin topluma karşı önemli sorumlulukları vardır. Toplulukların çıkarları ve amaçları bireylerinkilerden çok daha büyük önem taşır (Triandis, 1986).

2. Bağlama Az/Çok Duyarlılık (High/Low Context Communication): Bağlama çok duyarlı toplumlarda yaşayan bireyler bildirişim aşamasında dinleyenlere iletilerinin tümünü sözel olarak aktarmazlar. İletinin anlamı ya artalan bilgisinin yardımıyla dinleyici tarafından çıkarsanır ya da ileti ortaklaşılan fiziksel bağlamda anlam kazanır. Bir başka deyişle, iletinin anlamlandırılma sürecinde en önemli etken göndergesel bilgi ve deneyim kaynaklı bilginin bir bileşkesi olan artalan bilgisidir (Hall, 1976). Bu tür toplumlarda bireyler arasındaki ilişkilerin yakınlığıyla orantılı olarak bildirişim sırasında konuşucular dinleyenlerden akıllarından geçenleri ve canlarını sıkan konuların ne olduğunu kestirmelerini bekleyebilirler; böylece konuşucular konulara sadece dolaylı olarak değinebilecekler, sorunu doğrudan dile getirmeyebileceklerdir. Bu da konuşucunun benzer içerikli iletileri farklı biçimlerde yinelemesiyle sonuçlanmaktadır. Bir başka deyişle bu tür bildirişimlerde anlamlandırma sürecinde en önemli etkenler dinleyici ve konuşucu arasındaki yakınlık ile artalan bilgisi olmaktadır.

Buna karşın bağlama az duyarlı toplumlarda ileti açıkça aktarılır. Bu tür bildirişimlerde artalan bilgisi iletinin anlamlandırılmasında fazla işlevsel değildir.

Gudykunst ve Ting-Toomey (1988) bağlama çok duyarlı toplumların tümünün toplumcu, bağlama az duyarlı toplumların tümünün ise bireyci toplumlar olduklarını vurgulamışlardır. Gudykunst ve Ting-Toomey bağlama az ya da çok duyarlılığın bireyci ya da toplumcu kültürlerde iletişim eğilimini belirleme açısından işlevsel olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna ek olarak bu iki araştırmacı iletişimde dolaylı ve dolaysız anlatım ile belirsizlikten kaçınma eğilimlerinin bağlama az ya da çok duyarlılık ile koşutluklarının bulunduğunu da belirtmişlerdir.

Söz gelimi, bağlama az duyarlı ve bireyci bir toplum olan Amerikan toplumu iletişimde doğrudan anlatımı yeğlemektedir.

3. Belirsizlikten Sakınma (Uncertainty Avoidance): Hofstede (1979) belirsizlikten sakınma eğiliminin yüksek olduğu toplumlara tanımlarken öncelikle bu toplumlarda yaşayan bireylerin belirsizlikler karşısında hoşgörülü olmadıklarını ve belirsizlikleri kaygı ve kuşkuyla karşıladıklarını vurgulamıştır. Toplamlarının belirsizlikten sakınma doğrutusunda saptamış olduğu kurallara uyulmadığında bu tür toplamların bireyleri hoşgörüsüzdür. Bu toplamlarda bireyler ya da toplu devinim içindeki kişiler saldırgan tavırlar sergileyebilirler ve bu doğal karşılanır. Kişiler duygularını açığa vurma eğilimindedirler. Kişilerin iletişim içinde buldukları kişileri incitmekten, ayıplanacakları ve utanç duyacakları ortamları yaratmaktan belirgin biçimde kaçındıkları gözlemlenmiştir. Bu da duygu ve düşüncelerin doğrudan aktarılmasını engellemektedir.

Belirsizlikten daha az sakınılan toplamlarda ise bu değerler tersine işlemektedir. Bireyler kendi çıkarlarına uygun kurallar çerçevesinde davranmakta, diğer bireylerin kendilerini ayıplamaları olasılığı kişileri fazla etkilememekte ve bu tür durumlarda diğer kişilerle duygu ve düşüncelerini doğrudan dile getirerek yüzleşmekten utanç duymamakta ve çekinmemektedirler.

2.2 Sözlü Anlatı Çözümlemesi Alanında Yapılmış Çalışmalar

Labov (1972) sözlü anlatılar üstüne yapmış olduğu bir araştırmada kişisel deneyimlerin aktarıldığı sözlü anlatıların ortak altı temel ögesi olduğunu belirtmiştir. Bu ögelerden "değerlendirme" ögesi, anlatıcıların öykülerinin can alıcı noktasını vurgulamak ve anlatılarını daha ilginç, dinlenebilir kılmak amacıyla kullandıkları yöntemleri kapsamaktadır. "Değerlendirme" ögesini Labov dört alt başlıkta incelemiştir (ayrıntılı bilgi için bkz. Yemenici, 1995). Bu araştırmada incelenen yinelemeler, Labov'un anlatı çatısında söz ettiği "değerlendirme" ögelerinden biri olarak ele alınmıştır.

Tannen (1983) Amerikalı ve Yunanlı kız öğrencilerin sözlü anlatılarını incelemiştir. Bu araştırmada, yinelemelerin öykülerin anlatıcılar tarafından "değerlendirilmesi"ne önemli ölçüde katkıda bulunduğunu görmüştür. Bunun yanında bu öykülerde anlatıcıların kültürlere göre farklılaşan başlıca iki amaca yöneldiklerini saptamıştır. Yunanlı öğrenciler ilginç öyküler anlatmayı amaçlarken Amerikalı öğrenciler ayrıntılara önem vermişler ve gerçeklere sadık kalmayı yeğlemişlerdir. Bir başka deyişle, Amerikalı öğrenciler Yunanlı öğrencilerin tersine öyküyü ilginç kılsa bile öykülerine öykü evreninde bulunmayan bilgiler ve ayrıntılar katmamışlardır.

Johnstone Koch (1986) Arap söyleminde kullanılan yinelemeleri araştırdığı bir çalışmada Arapların yinelemeleri inandırma amacına yönelik olarak kullandıklarını gözlemiştir. Özellikle açıklama (paraphrase) ve aynı içeriğin

karşıt anlatımlarla yinelenmesi (reverse paraphrase) çok yaygın biçimde kullanılmaktadır. Johnstone Koch'un kullandığı çözümlene çatısından bu çalışmada kullanılan sözlü anlatı çözümlene çatısını oluşturma aşamasında yararlanılmıştır. Bu araştırmada Johnstone Koch'un bulguları değerlendirilmiş ve Türk sözlü anlatı söyleminde anlatıcıların izleksel yinelemeler (discoursal repetition) yoluyla dinleyenleri öykülerinin anlatılmaya değer derecede önemli olduğuna inandırmaya yöneldikleri ve bu amaçla aynı ya da benzer içerikli iletileri farklı yapılarla aktardıkları görülmüştür. Ilgın ve Büyükkantarcıoğlu'nun (1995) "yani" sözcüğünün kullanımı üzerine yapmış oldukları çalışma Türk söyleminde izleksel yinelemenin ne denli yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Konuşucular "yani" sözcüğüyle bir önceki sözcelerini bilgi ekleyerek, örnek ekleyerek, özetlemek amacıyla ya da bir açıklama getirme amacına yönelik olarak kullanılmaktadırlar (s. 29).

3. Yöntem

Araştırmada 15 Türk, 15 Amerikalı ve 15 İngiliz anlatıcı yer almıştır. Bu kişilerden başlarından geçen tehlikeli bir olayı anlatmaları istenmiştir. Anlatılan öykülerin bant kayıtları yapılmış ve sonra bu kayıtlar yazıya aktarılmıştır. Öykü aktarımı sırasında doğal bir ortamın yaratılması amaçlanmıştır. Anlatılan öyküler, Labov'un, ve Johnstone Koch'un anlatı çatılarından ve Persson'un (1974) yineleme türleri üstüne yapmış olduğu çalışmadan yola çıkılarak oluşturulan çözümlene yöntemi çerçevesinde çözümlenmiştir.

4. Araştırmada Kullanılan Çözümlene Yöntemi

Araştırmada anlatıcıların kullandıkları yinelemeler üç ana başlık altında toplanmıştır: sözcüksel yinelemeler, sözdizimsel yinelemeler ve izleksel yinelemeler. Aşağıda Türk, Amerikan ve İngiliz söylemlerinden alınan örnekler ışığında tüm yineleme türleri tanımlanmıştır.

4.1 Sözcüksel Yinelemeler (Lexical Repetition)

Bu yineleme türü yalnızca sözcük yinelemesiyle sınırlandırılmıştır. Bir sözcük aynen ya da çeşitli dilbilgisel ekler alarak ya da sıfat, niteleyici ve pekiştirici ekleme yoluyla yinelenmiş olabilir. Sözcüksel yinelemeler dört alt başlıkta incelenmiştir:

1. Ekleme yoluyla yineleme (lexical repetition of addition)

a. anlatıcılar sözcükleri yinelerken sıfat, niteleyici ya da pekiştirici eklemişlerdir:

Örnek 1: We just happened to park **behind right behind** one. (Amerikan)

(Köhne bir sinemanın) **arkasına tam arkasına** park etmiş bulunduk.¹
 b. anlatıcılar "gibi (benzer)" ekleyerek genişletme (expansion with "like") yoluna gitmişlerdir:

Örnek 2: I saw a *rock like granite*. (Amerikan)
Granite benzer bir taş gördüm.

2. Değiştirerek yineleme (lexical repetition of substitution)

a. anlatıcılar zaman zaman öyküleme sırasında sözcükleri aynen yinelemek yerine sözcük değiştirimi yaparak adıl kullanımını yeğlemişlerdir (word substitute):

Örnek 3: He only felt it when he started feeling something wet, but the *guy* immediately after that *he* just ran away. (İngiliz)
 (Babam) ancak eline bir ıslaklık geldiğini farkettiğinde (bıçaklandığını) anladı ama *adam* hemen (olaydan) sonra *o* kaçıp gitti².

b. anlatıcılar tümce, tümcecik ya da sözdizimsel öbekleri aynı anlama gelen bir tek sözcüğe dönüştürerek yinelemişlerdir (lexical repetition of a syntactic unit):

Örnek 4: Well, this is it, this is "*I'm gonna die*" and I don't remember feeling anything except quite calm about *it*. (İngiliz)
 İşte herşey bitti, yani "*ölmek üzereyim*" ve *bu konuda* son derece sakin olmanın ötesinde başka bir şey hissettiğimi hatırlamıyorum.

3. İkileme (reduplication)

Özellikle Türk anlatıcılar ikileme yoluyla anlatılarına vurgulu bir anlam yüklemişlerdir:

Örnek 5: O sıralar bir inşaat vardı çok yakınında o alanın, bir baktım babam inşaatla doğru koşuyor ama inşaatla inşaat çukuru açılmış durumda yani düşecek adamcağız oraya doğru gidiyor, ve babamı şöyle tutup savurduğumu hatırlıyorum o çocuk gücümle öyle bir o koca adamı şey yapmışım, şimdi *ufak tefek* kaldı ama o zaman daha *iri yarıydı*. (Türk)

4. Aynı sözcükle yineleme (exact repetition)

Anlatıcılar arasında sözcüklerin aynen yinelenmesi de çok yaygın bir kullanımdır.

¹ Bazı örnek tümcelerin çevirisinde artalan bilgisinin yetersizliğine dayalı olarak doğan anlam kaybını önlemek amacıyla araç içinde ek bilgiler verilmiştir.

² İngiliz ve Amerikan söylemlerinden verilen örnek tümcelerin çevirilerinde İngilizcedeki yapılar özellikle sadık kalınmaya çalışılmıştır. Bu yüzden Türkçe'nin söylem yapısına aykırı bazı anlatımların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu farklılığa ilişkin ayrıntılı bilgi sayfa 14'de sunulmuştur.

Örnek 6: Tam o sırada biz **tam** görüşürken birkaç taksi birbirini takip eden ya da özel araba bilemiyorum, bunlar geçmeye başladılar ve orada bulunan karakolu özellikle **taradılar**, bomba attılar, işte sokaklarda geçen insanları **taradılar**. (Türk)

4.2 Sözdizimsel Yinelemeler (Syntactic Repetition)

Bu yineleme türü sözcük öbeklerinin, tümceciklerin ve tümcelerin yinelenmesini ve sözdizimsel koşutlukların kullanımını kapsamaktadır. Sözdizimsel yinelemeler beş alt başlıkta incelenmiştir:

1. Tümcelerin/tümceciklerin/sözdizimsel öbeklerin aynen yinelenmesi

Bu tür yinelemelerin özellikle İngiliz ve Amerikalı anlatıcılar arasında çok yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir:

Örnek 7: Get your keys, get your keys. (Amerikan)

"Anahtarlarını (çantadan) çıkar, anahtarlarını çıkar."

2. Tek sözcük karşılığı sözdizimsel öbek kullanarak yineleme (syntactic repetition of substitution)

Anlatıcılar sözcükleri sözdizimsel öbeklerle değiştirerek yineleme yapmışlardır:

Örnek 8: They went into the room and **he the coffin** was in the middle. (İngiliz)

Odaya girdiler, **o** (yani) **tabut** odanın ortasında duruyordu.

3. Belirleyici/vurgulayıcı/niteleyici ekleyerek yineleme (syntactic repetition of addition-with modifier or intensifier)

Anlatıcılar sözdizimsel öbekleri, tümcecikleri ya da tümceleri yinelerken belirleyici, vurgulayıcı ya da niteleyici ögeler eklemişlerdir:

Örnek 9: I was freakin' out, I was **really** freakin' out. (Amerikan)

Çılgına dönmüştüm, **gerçekten** çılgına dönmüştüm.

4. Belirleyici/vurgulayıcı/niteleyici silerek yineleme (syntactic repetition unit with a lexical item missing)

Anlatıcılar sözdizimsel öbekleri, tümcecikleri ya da tümceleri yinelerken belirleyici, vurgulayıcı ya da niteleyici bazı ögeleri silmişlerdir:

Örnek 10: There was **a very high rock** you know **a high rock**. (Amerikan)

Çok yüksek bir kaya vardı yani **yüksek bir kaya**.

5. Sözdizimsel koşutluk (syntactic parallelism)

Yaygın kullanımlardan biri de sözdizimsel koşutluk kullanımudur. Anlatıcılar benzer tümce yapıları kullanarak koşutluk yaratmışlardır:

Örnek 11: ... and I had told her that *I'd stay home* and *we'd wait for this important phone call together*. (Amerikan)

... ve ona *evde kalacağımı* ve *bu önemli telefonu birlikte bekleyeceğimizi* söylemiştim.

4.3 İzleksel Yinelemeler (Discoursal Repetition)

Anlatıcılar daha önceki sözlerini farklı yapılar kullanarak yinelemişlerdir. Bu amaçla yapılan yinelemeler beş alt başlıkta incelenmiştir:

1. Tek ögeli açıklama (single word paraphrase)

a. Anlatıcılar tam eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükler (synonymy) kullanarak anlatılarında yineleme yoluna gitmişlerdir:

Örnek 12: I found a *fender* that was like new, a *rearfender*. (Amerikan)

Az kullanılmış bir *tampon* buldum, bir *arka tampon*.

b. Adaktarımı kullanımı (metonymy) da anlatıcıların tek ögeli açıklama amacıyla kullandıkları bir yineleme biçimidir:

Örnek 13: And my arm was up, you know I was trying to find air, and my *arm* I could feel air in my *hand*. (Amerikan)

Kolumu kaldırmıştım yani havaya ulaşmaya çalışıyordum ve *kolumda*, *elimde* havayı hissedebiliyordum.

c. Anlatıcılar tam eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükleri birlikte ya da "ve/ya da/yoksa" ile bağlayarak sözcüklerini açıklamışlardır:

Örnek 14: ... and so just *intuitively or instinctively* or whatever I got over into the next lane. (Amerikan)

Ve (ben) *içgüdüsel olarak mı yoksa sezgisel olarak mı* henedense yan şeride geçtim.

2. Açıklama (paraphrase)

a. Araştırmada yer alan tüm anlatıcıların en çok kullandıkları izleksel yineleme biçimi farklı yapılarla aynı ileti içeriğinin yinelenmesidir (rewording):

Örnek 15: *Kara saplanmışız, kapıları açmamız mümkün değil*, şimdi yeni bir korku başladı. *Yani sıkışıp arabanın içinde kaldık, karlar da iyice sıkıştırmış durumda kapıları*. (Türk)

b. Anlatıcılar aynı içeriğin karşıt anlatımlarla yinelenmesi (reverse paraphrase) yoluyla da açıklama yapmışlardır:

Örnek 16: *I don't remember feeling anything except quite calm about it I just remember being very shocked*. (İngiliz)

Bu konuda son derece sakin olmanın ötesinde başka bir şey hissettiğimi hatırlamıyorum... sadece tamamen şaşkına döndüğümü hatırlıyorum.

3. Genişletme yoluyla sözdizimsel öbeklerin yinelenmesi (syntactic repetition with expansion)

a. Anlatıcılar ek bilgi aktarımı, vurgulama ya da örnekleme amacıyla sözdizimsel öbekleri konu bağlama ögeleri (gibi/yani/işte...) yoluyla genişletmişlerdir:

Örnek 17: *I said, "Oh my God" I said like "Oh my God, thank you." (Amerikan) "Aman Allahım" dedim yani "Aman Allahım, şükürler olsun sana" dedim.*

b. Anlatıcılar sözdizimsel öbeklere bilgi ekleme yoluyla da genişletme yapmışlardır:

Örnek 18: *I kind of froze. I froze mainly fear like I don't know what to do. (Amerikan)*

Sanki dondum. Aslında korkudan donmuştum yani ne yapacağımı bilmiyorum.

c. Anlatıcılar sözdizimsel öbekleri eşzamanlı açıklama (immediate explanation) yoluyla bilgi ekleyerek yinelemişlerdir:

Örnek 19: *Bir yaz MTA'ya girdim, Maden Tetkik Arama'ya, saha asistanı olarak girdim. (Türk)*

4. Farklı yapılarla genişletme (expansion with different structures)

Özellikle Türk anlatıcılar iletilerinin içeriğini farklı yapılarla yinelerken bilgi ekleme amacına yönelmişlerdir:

Örnek 20: *Hangi sene olduğunu hatırlamıyorum ama çocuklukla işte genç kızlık arasında bir dönem. (Türk)*

5. Farklı yapılarla açıklama (explanation with different structures)

Özellikle Türk anlatıcılar iletilerinin içeriğini farklı yapılarla yinelerken örnekleme ya da açıklama amacına yönelmişlerdir:

Örnek 21: *Bir araba çarptı, Desoto bir kamyonet, yıllar geçtiği halde hala onu hakikaten bütün canlılığıyla gözümün önünde şu anda canlandırabiliyorum yahut hatırlıyorum yani böyle o zamanlar da oldukça zayıftı böyle tüy gibi havaya uçtuğunu ağır çekim filmler olur ya böyle dehşet korku filmleri, aynı onlardaki gibi bir şey. (Türk)*

Kullanılan bu yinelemelerin işlevleri ise dört ana başlık altında toplanmaktadır:

1. Vurgulu Yineleme

Anlatıcılar sözlü öyküleme sırasında kendileri için önemli olan olayları ve bu olaylar sırasında ya da sonrasında yaşadıkları duyguları çeşitli yinelemeler

yoluyla vurgulamayı amaçlamışlardır. Bu amaçla kullanılan yinelemeler 3 alt başlıkta incelenmiştir:

a. Açıklama/Destekleme Amaçlı Yineleme (Repetition for Clarification Purposes): Konuşucu daha önce anlattığı bir olayı, aktardığı bir duyguyu ya da düşünceyi aynı veya farklı sözcüksel, sözdizimsel yinelemelerle ya da farklı anlatımlarla bilgi eklemeksizin desteklemeyi, açıklamayı ya da vurgulamayı amaçlar. Bir başka deyişle anlatıcı aynı ileti içeriğini aynı bilgi değeriyle yinelemektedir:

Örnek 22: Bu arada birdenbire donduk kaldık, ikimiz de babamla birlikte, kulübeden çıktı babam hemen, bu arada savruk bir şekilde koşmaya başladık, nereye koştuğumuzu da bilemeden, o sıralar bir inşaat vardı çok yakınında o alanın, bir baktım ***babam inşaata doğru koşuyor*** ama inşaatta inşaat çukuru açılmış durumda yani düşecek adamcağız, ***oraya gidiyor.*** (Türk)

b. Genişletme Amaçlı Yineleme (Repetition for Expansion Purposes): Konuşucu anlatısında vurgulamak istediği olayı, düşünce ya da duyguyu nitelendirici/pekiştirici öğeler ekleyerek ya da daha önce belirtmediği yeni bir bilgi unsuru ekleyerek yinelemeyi amaçlar. Bir başka deyişle anlatıcı aynı içeriği bilgi ekleyerek yinelemekte ya da genişletmektedir:

Örnek 23: Bizim girdiğimiz apartmana giren insanlar da vardı, ***benden daha küçük,*** daha küçük ama ***çok küçük değil*** yani ***hemen hemen aynı yaşlarda olan,*** ufak tefek bir kız vardı, ve o bağırmaya başladı. (Türk)

c. Olay anını Vurgulama Amaçlı Yineleme (Repetition for Immediacy Purposes): Konuşucular kullandıkları yinelemelerle dinleyicileri olay anına taşımayı ve olayın geçtiği anın kendileri için son derece önemli olduğunu vurgulamayı amaçlarlar. İnce ayrıntıların yinelenmesi, olayın geçtiği anın ve yerin ayrıntılı olarak yinelenmesi ve kişilerin tanımlarına ilişkin yinelemeler bu amaca yönelik kullanımları belirler. Buna ek olarak *olay anını vurgulayan yinelemelerin geçtiği bağlamlarda zaman belirteçlerinin kullanımı, dolaysız anlatım, süreklilik belirteci almış cylemlerin (geniş/geçmiş zaman kipi) kullanımı, yakın gösterici belirteçler (close deictic adverbs), "görmek, duymak, dinlemek, duyumsamak" gibi algılama sürecine ilişkin sözcüklerin kullanımı, içinde "düşünmek, ayırımına varmak, merak etmek" gibi duygusal etkilenme sürecini (affection process) yansıtan sözcük ve sözcük öbeklerinin geçtiği tümceciklerin kullanımı dinleyiciyi olay anına taşımayı amaçlayan yaklaşımlara örnek gösterilebilir.*

Örnek 24: Bu arada birdenbire donduk kaldık, ikimiz de babamla birlikte, kulübeden çıktı babam hemen, bu arada savruk bir şekilde koşmaya başladık, nereye koştuğumuzu da bilemeden, o sıralar bir inşaat vardı çok yakınında o alanın, bir baktım *babam inşaata doğru koşuyor* ama inşaatta *inşaat çukuru açılmış durumda yani düşecek adamcağız oraya gidiyor.* (Türk)

2. Konusal Yineleme (Thematic Repetition)

Anlatıcılar bazan anlatıları sırasında sözcükleri, sözcük öbeklerini, tümceleri yineleyerek ya da aynı ileti içeriğini farklı biçimlerde yineleyerek konu bütünlüğü sağlamayı amaçlarlar. Bu amaca yönelik olarak kullanılan yinelemeler iki alt başlıkta irdelenebilir:

a. Geciktirme Amaçlı Yineleme (Repetition for Suspension Purposes):

Anlatıcılar yineleme yoluyla olayların geciktirilmesini amaçlayabilirler ve böylece olayların ulaşması gereken sonuç anını ertelemiş olurlar. Böylelikle yaratılan gerilim daha sonra aktarılacak olayın yaratacağı etkiyi de güçlendirir. Bazı anlatıcıların yinelemeler yoluyla yarattıkları gerilim iki alt başlıkta incelenebilir: başlangıçta yaratılan gerilim (initial suspense) ve hemen olay öncesinde yaratılan gerilim (immediate suspense). Bu araştırmada anlatıcılardan başlarından geçen tehlikeli bir olayı aktarmaları istenmiş olduğu için anlatıcılar öykülerine başladıkları an gerilim yaratmaya yönelik yinelemeler kullanmışlardır. Bu yinelemeler yoluyla dinleyenlerin anlatılanları anlamlandırma sürecinde gerekli olmayan bilgiler de verilebilir. Söz gelimi Amerikan söyleminden alınarak aşağıda sunulmakta olan örnekte anlatıcı izleksel yinelemeler kullanmakta ve anlamlandırma sürecinde gerekli olmayan ama olayların çözümünü geciktiren bilgiler vermektedir:

- (1) *I must have been about 22 or 23 years old, 22-23 yaşlarındaydım sanırım*
- (2) *I'm guessing, yeah, Sanırım öyle*
- (3) *I'm not exactly sure* (farklı yapılarla aynı içeriğin yinelenmesi)
Tam olarak emin değilim
- (4) *actually I could figure it out because there is an incident in the story that will tell me exactly what the day is* but I'll pass that up (farklı yapılarla genişletme).
aslında kaç yaşında olduğumu çıkarabilirim çünkü öyküde yer alan bir olay tam olarak olayın hangi gün olduğunu bana anımsatacaktır ama bunun üstünde durmayacağım.

Olayların hemen öncesinde yaratılan gerilim ise anlatıcı olayın doruk noktasına ulaşmadan hemen önce ortaya çıkar. Heyecanın doruğa ulaşmasına katkıda bulunacak ayrıntıların yinelenmesi bu amaca yöneliktir:

- (1) So I'm driving down the road, and I see a car in front of me,
Arabayla yolda gidiyorum ve önümde bir araba gördüm
- (2) But *he's on the side, he's on the next lane over,*
Ama (araba) yanda, yan şeritte
- (3) He's waving his arms frantically and *he's pointing*
(Arabanın sürücüsü) deli gibi el kol hareketleri yapıyor ve (birşeyi) işaret ediyor
- (4) you know *he's pointing, he's pointing at something*
işte işaret ediyor, birşeyi işaret ediyor
- (5) and I'm thinking while I'm driving, "*what is that guy pointing at?*"
arabayı kullanırken ben de *bu adam neyi işaret ediyor*" diye düşünüyorum.
- (6) *And I'm still in my lane, and he's still in that lane*
Ben hala kendi şeridimdeyim o da hala kendi şeridinde
- (7) and *he's just going he's going nuts, he's going like this,*
ve adam deli gibi, böyle yapıyor
- (8) *pointing his finger* you know *motioning to the right,*
parmağıyla birşeyi işaret ediyor iştessağı gösteriyor
- (9) and so just *intuitively or instinctively* or whatever, I got over into the next lane
ve (ben) *içgüdüsel olarak mı yoksa sezgisel olarak mı* henedense yan şeride geçtim.
- (10) And as soon as I did, there was a car that would have hit me head on .
(Yandaki şeride) geçtiğimde karşıma (şerit değiştirmesem) bana tam önden çarpacak bir araba çıktı.

b. Bağdaşık/Bağlaşık Yineleme (Repetition for Cohesive Purposes):

Anlatıcılar anlatılarında aynı anlama gelen ya da yakın anlamlı sözcükleri, sözcük öbeklerini ve sözcükleri yineleyerek bağdaşık/bağlaşık bir anlatı evreni oluşturmaya çalışırlar:

Örnek 25: ... o sıralar bir *inşaat* vardı çok yakınında o alanın
... bir baktım babam *inşaata* doğru koşuyor.

3. Estetik Amaçlı Yineleme (Artistic Repetition)

Sözcüklerin ve sözdizimsel öbeklerin ardarda yinelenmesi anlatılarda estetik etki yaratma işlevi üstlenmiştir. Sözdizimsel koşutlukların ardarda kullanımı da bu etkiyi yaratmaktadır. Bu amaca yönelik olarak kullanılan yinelemelerin yarattığı ezgi ve dizem (rhythm) anlatı sırasında dinleyiciyi etkileme amacı da

güder. Tannen'a göre (1985) yinelemelerle yaratılan dizem dinleyicileri duygusal açıdan etkiler ve onları dinledikleri öykünün anlatıcı açısından önemli olduğuna inandırır. Shepherd (1990) duyguları ve algıları aktarmak amacıyla kullanılan "kırgınlık, korku, alaycılık, mutluluk, keyif" ve "huzursuzluk" bildiren sözcüklerin bağlaşıklık amacıyla kullanıldığını vurgularken Tannen (1985) birbiriyle yakından ilintili ve belli bir konu ağı oluşturan bu tür kullanımların ve yinelemelerin estetik etki yaratmakta olduğunu vurgulamıştır:

Örnek 26: we sat and waited and sat and waited

oturup bekledik, oturup bekledik

and the phone didn't ring and the phone didn't ring,

ve telefon çalmadı ve telefon çalmadı

4. İnandırma Amaçlı Yineleme (*Persuasive Repetition*)

Johnstone Koch (1986) aynı içeriğin karşıt anlatımlarla yinelenmesinin konuya farklı bakış açıları sağlamasından dolayı inandırma amacına yönelik olarak kullanıldığını vurgulamıştır. Böylelikle anlatıcı duygularına ya da olaylara farklı pencereler açmakta ve kullandığı yinelemelerin, öyküsünün özünü aktardığını vurgulamaktadır. Buna ek olarak tanımlayıcı ya da betimleyici yinelemeler de bu amaca yönelik olarak kullanılmaktadır. Duyguları, algı sürecini ya da duyuları aktaran dilsel öğelerin yinelenmesi, karşıtlıkların yinelenmesi, dolaylı ya da dolaysız olarak gerilim yansıtan sözcüklerin yinelenmesi ve olayların yinlendiğini gösteren anlatımların yinelenmesi de bu amaca yöneliktir. Anlatıcılar aynı amaçla anlatılarında karşılaştırma tümceciklerine, yan tümceciklere ve varsayımsal koşul tümceciklerine yer verirler.

5. Sonuç

Her toplum, toplumsal değerleri açısından farklılıklar gösterir. Kültürlerarası iletişim ve ilişkiler üstünde çalışan toplumbilimciler, toplumları çeşitli ölçütler çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada temel alınan kültürel ölçütler şunlardır:

1. Bireycilik/Toplumculuk
2. Bağlama Az/Çok Duyarlılık
3. Belirsizlikten Sakınma
4. Dolaylı/Dolaysız Anlatım

Yapılan çalışmalara göre (Hofstede1979, Gudykunst ve Ting-Toomey 1988, Triandis 1986 ve Hall 1976) Türk toplumu toplumculuğun ağır bastığı, iletişimde bağlama çok duyarlı, dolaylı anlatımların yeğlendiği ve belirsizlikten sakınmanın önemli olduğu bir toplumdur. Buna karşılık İngiliz ve Amerikan

toplumları bireyci, bağlama daha az duyarlı ve belirsizlikten sakınma eğiliminin daha az olduğu toplumlardır (çünkü iletişimde anlatılmak istenenler ve iletiler dinleyicilere dolaysız olarak aktarılır).

Bu çalışmada 3 kültürden gelen 15'er anlatıcının anlatı söylemlerinde kullandıkları yinelemelerin ve bu yinelemelerin işlevlerinin kültürlerarası iletişimde sözü geçen toplumsal değerlerle/özelliklerle nasıl bir bağının bulunduğu incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmada yer alan Türk anlatıcılar izleksel yinelemeleri İngiliz ve Amerikalı anlatıcılara oranla daha fazla kullanmışlardır. İngiliz ve Amerikalı anlatıcıların söylemlerinde ise sözdizimsel yinelemeler daha yaygındır. Tablo 1'de yineleme türlerinin kültürlere göre dağılımı verilmiştir.

TABLO 1
Yineleme Türlerinin Yüzde Açısından Karşılaştırılması

Yineleme Türü	Türk	Amerikan	İngiliz
Sözcüksel (Ortalama:42)	54*	35	38
Sözdizimsel (Ortalama:37)	20	47*	44*
İzleksel (Ortalama:20)	26*	17	18

Üç farklı kültürde kullanılmış olan yinelemelerin yüzde açısından karşılaştırılmalarıyla elde edilen sonucun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bir z dağılım tablosu (Tablo 2) oluşturulmuştur. Buna göre elde edilen sonuçlar >.05 düzeyinde anlamlıdır. Bir başka deyişle elde edilen sayısal değerler -1.96 ile +1.96 değerlerinin dışına çıktığında kültürlerarası farklılıklardan söz edilmiştir.

TABLO 2
Yineleme Türlerinin z Dağılımı

Yineleme Türü	A/İ	İ/T	A/T
Sözcüksel	1.31-	8.66*	-8.31*
Sözdizimsel	-1.27	12.69	3.38*
İzleksel	0.55	-5.00*	-4.99*

A/İ: Amerikalıların İngilizlere Oranı İ/T: İngilizlerin Türklere Oranı
A/T: Amerikalıların Türklere Oranı

Ulaşılan sonuçların kùltùrlerarası iletişimdeki önemini bir örnekle açıklayalım. Araştırmamızda Amerikalı anlatıcıların öykülerinin can alıcı noktasını vurgulamak için tümceleri, tümcecikleri ve sözdizimsel öbekleri aynen yineleme yolunu Türk anlatıcılara göre daha fazla yeğledikleri saptanmıştır. Sözelimi bir Amerikalı anlatıcı telefon bekledikleri anın önemini vurgulamak için aşağıda görùlen yineleme biçimini kullanmaktadır:

(1) we sat and waited and we sat and waited

(2) and the phone didn't ring and the phone didn't ring.

Doğrudan Çeviri: (A1) oturduk ve bekledik ve oturduk ve bekledik

(A2) ve telefon çalmadı ve telefon çalmadı

Yorumlu Çeviri : (B1) bekledik de bekledik

(B2) telefon bir türlü çalmak bilmedi.

Yukarda sunulan örnekte görùldüğü gibi Amerikalı anlatıcı sözdizimsel koşuluk kullanarak ve sözdizimsel öbekleri aynen yineleyerek estetik bir etki yaratmakta ve yaşadıkları anın önemini yine bu tür yinelemeler yoluyla vurgulamaktadır. Bu anlatım Türkçe'ye ve Türkçe'nin söylem yapısına uygun biçimde çevrildiğinde estetik etkinin sözcüklerin aynen yinelenmesi ile yaratıldığı (B1), pekiştirici ekleme yoluyla da (bir türlü) yaşanan anın önemini vurgulandığı (B2) görùlmektedir. Bu iki açıdan önemlidir. Öncelikle Amerikalı anlatıcının yinelemeleri Türkçe'ye aynen aktarıldığında yani doğrudan çeviri yoluna gidildiğinde Türkçe'nin söylem yapısına aykırı bir anlatım ortaya çıkmaktadır. Bir diğere açıdan bakıldığında ise konuşucuların konuşmakta ya da öğrenmekte oldukları yabancı dilin söylem kurallarını bilmemeleri durumunda kendi söylem özelliklerini yabancı dile doğrudan aktarmaları ile anlamsız sözcüklerin ya da bozuk anlatımların ortaya çıkacağı görùlmektedir. Bir başka deyişle, kùltùrlerarası iletişim anında iki farklı kùltürden gelen anlatıcılar kùltürel değerleriyle ve kùltürel söylem yapılarıyla belirlenen beklentileri doğrultusunda konuşacaklar ve sözcükleri anlamlandıracaklardır. Türk anlatıcılar vurgulamak amacıyla izleksel yinelemeleri ve pekiştiricileri yeğlerken Amerikalı ve İngiliz anlatıcılar da sözdizimsel yinelemeleri yeğleyebileceklerdir. Bu da söylemde vurgunun nereye konduğunu anlama ve iletişim kurma aşamasında oldukça önemlidir.

Bu çalışmada yapılan veri çözümlemesi aynı sözcüğün yinelenmesinin, sözdizimsel koşulukun ve açıklamanın her üç kùltürde ortak olduğunu göstermiştir. Ancak sözdizimsel öbeklerin ya da tümce ve tümceciklerin aynen yinelenmesinin Amerikan ve İngiliz söylemlerinde yaygın oluşu, Türk söyleminin belirgin bir özelliğı olmayışı dikkat çekicidir. Türk anlatıcılar aynı sözcüğü yinelemeyi yeğlerken Amerikalı ve İngiliz anlatıcılar sözdizimsel öbekleri ya da tümceleri/tümcecikleri aynen yinelemektedirler. İzleksel yinelemeler her kùltürde

kullanılmıştır ancak Türk anlatıcılar açım lamanın yanında farklı yapılarla genişletme ve farklı yapılarla açıklama yolunu da seçmişlerdir. Kültürlere göre yineleme türlerinin yüzde dağılımı Tablo 3'de görülmektedir.

TABLO 3
Kültürlere Göre Yineleme Türlerinin Yüzde Dağılımı

Yineleme Türü	Amerikan	Türk	İngiliz
Sözcüksel Yinelemeler			
Ekleme Yoluyla Yineleme	4.8	2.9	5.1
"Gibi" Ekleyerek Genişletme	0.2	-	-
Değiştirerek Yineleme			
1.sözcük değiştirme	-	1.7	0.8
2.sözdizimsel öbek karşılığı			
sözcük kullanma	7.0	1.5	2.7
İkileme	0.9	5.3	0.8
Aynı Sözcüğün Yinelenmesi	87.0	89.0	91.0
Sözdizimsel Yinelemeler			
Sözdizimsel Öbeklerin:			
Aynen Yinelenmesi	33.0	25.0	41.0
Değiştirilerek Yinelenmesi	2.2	3.4	0.9
Belirleyici/vurgulayıcı/niteleyici			
Silinerek Yinelenmesi	3.4	2.1	1.2
Ekleme Yoluyla Yineleme	3.6	4.8	3.8
Sözdizimsel Koşutluk	57.0	69.0	54.0
İzleksel Yinelemeler			
Tek Ögeli Açıklama			
1.tam eşanlamlı/yakın anlamlı			
sözcük kull.	11.0	7.4	10.0
2.adaktarımı	1.5	1.8	3.2
3.tam eşanlamlı/yakın anlamlı			
sözcüklerin "ve/ya da"			
ile bağlanarak kullanımı	0.5	-	-
Açıklama			
1.farklı yapılarla aynı içeriğin			
yinelenmesi	46.0	40.0	48.0
2.aynı içeriğin karşıt anlatımlarla			
yinelenmesi	11.0	5.6	11.0
Genişletme Yoluyla Sözdizimsel			
Öbeklerin Yinelenmesi			
1.konu bağlama ögeleri yoluyla yin.	1.9	2.0	2.4
2.ekleme yoluyla genişletme	2.9	3.6	6.5
3.eşzamanlı açıklama	6.3	4.8	1.6
Farklı Yapılarla Genişletme	14.0	23.0	15.0
Farklı Yapılarla Açıklama	4.8	12.0	3.2

Sözdizimsel yinelemelere kültürlerarası iletişim alanında yapılmış çalışmaların öne sürdüğü ölçütler çerçevesinde bakıldığında, bu tür yinelemeler dolaysız anlatımın bir göstergesi olarak anlam kazanmaktadır. Bir başka deyişle, İngiliz ve Amerikalı anlatıcılar sözdizimsel öbekleri, tümcecikleri ve tümceleri aynen yineleyerek öykülerinin anlamının bu yinelemelerle aktarımına doğrudan işaret etmektedirler, böylece yoruma gerek kalmamaktadır. Bu da bağlama az duyarlı toplumlarda iletinin doğrudan iletilmesi ve iletişimin bağlamdan bağımsız kurulmasını temel alan eğilimle ters düşmemektedir. Diğer yandan bağlama çok duyarlı bir toplum olan Türk toplumunda, bir başka deyişle konuşma sırasında iletinin algılanabilmesi ve iletişimin kurulabilmesi için fiziksel çevre bilgisinin ve artalan bilgisinin bulunmasının ve konuşucular tarafından ortaklaşılmasının koşul olduğu bir toplumda, izleksel yinelemelerin ağırlıkta olması, iletinin dolaylı olarak aktarıldığının bir göstergesidir. Türk anlatıcılar bu yolla öykülerinin can alıcı noktasını, aynı içerikli iletiyi farklı yapılarla yineleme yoluyla vurgulamaktadırlar. Bu özellik toplumsal ölçütler çerçevesinde başka bir anlam daha kazanmaktadır. Türk toplumu belirsizlikten sakınma eğilimi yüksek olan bir toplumdur (Bkz. Ek 1). İzleksel yineleme yoluyla anlam bulanıklığına yol açmayacak şekilde öykünün önemli noktalarına ve anlatıcının duygusal durumundaki değişikliklere dikkat çekilmektedir. Gerçi kullanılan yinelemeler daha çok dolaylı yinelemelerdir ancak bu dolaysız yinelemelerle de birleştiğinde öykülerin anlamı ve anlatılma nedenleri herhangi bir kuşkuya yol açmamaktadır. Kullanılan izleksel yineleme türlerindeki çeşitlilik bu eğilimin dilsel düzeneğe yansımadır. İzleksel yinelemeler İngiliz ve Amerikan söylemlerinde de bulunmaktadır ancak hem oranları düşüktür hem de çok çeşitli değildir. Bu da batılı toplumların söylem yapısında belirsizlikten kaçınma aşamasında dolaylı anlatımın çok yaygın olmadığını vurgulamaktadır. Ancak bu noktada batı kültüründeki (Amerika, İsvet ve İngiltere gibi bireyci toplumlar; bkz. Ek 1, "uncertainty avoidance" ve "context" değerleri) anlatı söyleminde belirsizliğin, anlam bulanıklılığının ya da çokanlamlılığın en az düzeyde olduğunu vurgulamak gerekir. Doğu ve Ortadoğu kültürlerinde ise nezaket kuralları ve kişilerin toplum içindeki saygınlıklarını koruma (facework) eğilimleri ve zorunlulukları (derecesi toplumsal ve kültürel yapılanmaya göre değişir; bkz. Ek 1, Japonya, Türkiye, İspanya, Yunanistan gibi toplumcu-geleneksel topluluklar) nedeniyle dolaylı anlatımlar değer kazanmakta, bunun yol açabileceği belirsizlikler de çeşitli yollarla en az düzeye indirilmeye çalışılmaktadır. Bir başka deyişle, Türk anlatı söyleminde belirsizlikten kaçınmak için çeşitli yöntemler kullanılırken batı söyleminde doğrudan aktarım eğilimi nedeniyle bu tür bir gereksinim doğmamaktadır.

Bu çalışmada her üç kültürden gelen anlatıcılar kullandıkları yinelemelerle aynı içeriğin bilgi eklenerek yinelenmesini ve yinelemelerinin birbiriyle bağdaşık/bağlaşık olmasını amaçlamışlardır. Bu da bu çalışma çerçevesinde

incelenen kültürel söylemlere genellendiğinde evrensel bir boyut kazanmaktadır. Amerikan anlatı söyleminde görülen yinelemelerin bağdaşıklık/bağlaşıklık işlevlerine ek olarak inandırıcılık ve heyecan/gerilim yaratma işlevleri de dikkat çekicidir. Böylelikle Amerikalı anlatıcılar olayları geciktirme yoluyla gerilim yaratma ve inandırıcı olma kaygısı içindedirler. Amerikalı anlatıcıların heyecan uyandırma amacına yönelik yinelemeleri İngiliz ve Türk anlatıcıların kullanımından belirgin ölçüde farklıdır. Bu da anlatıcıların gerilim değeri yüksek ve ilginç bir öykü anlatma eğilimlerini yansıtmaktadır. Kullanılan yinelemelerin bu işlevleri 15 anlatıcıya genellendiğinde bu çalışma çerçevesinde kültürel özellik olarak tanımlanabilir.

İngiliz anlatıcılar izleksel yinelemeler kullandıklarında genellikle aynı içeriğin aynı bilgi değeriyle yinelenmesini ve inandırıcılığı odaklamaktadırlar. İnandırıcı olma eğilimi İngiliz anlatıcıların ilginç ve inandırıcı bir öykü anlatma kaygılarını göstermektedir.

Türk anlatıcıların sözdizimsel yinelemeleri estetik etki yaratma amacına yöneliktir. Bu da sonuçta inandırıcı olma özelliği kazanır. Türk anlatı söyleminde yer alan izleksel yinelemeler ise genellikle aynı içeriğin aynı bilgi değeriyle yinelenmesini amaçlamaktadır.

Tablo 4'de farklı kültürlerden gelen anlatıcıların sözlü öykülemeleri sırasında kullandıkları yinelemelerin işlevlerinin kültürlere göre dağılımı görülmektedir.

TABLO 4
Yineleme İşlevlerinin Kültürlere Göre Dağılımı

Yineleme Türü	Belirsizlikten Sakınma Eğilimini Gösteren İşlevler	İlgi Uyandırmaya Yönelik İşlevler
SÖZCÜKSEL		
Amerikan	Genişletme	Geciktirme, inandırma, bağdaşıklık ve bağlaşıklık
Türk	Genişletme	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık
İngiliz	Genişletme	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık
SÖZDİZİMSEL		
Amerikan	Genişletme	Geciktirme, inandırma, bağdaşıklık ve bağlaşıklık
Türk	Genişletme	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık, estetik
İngiliz	Genişletme	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık
İZLEKSEL		
Amerikan	Genişletme	Geciktirme, inandırma, bağdaşıklık ve bağlaşıklık
Türk	Genişletme ve açıklama	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık
İngiliz	Genişletme ve açıklama	Bağdaşıklık ve bağlaşıklık, inandırma

Yinelemelerin işlevleri incelendiğinde, aynı içeriğin bilgi eklenerek yinelenmesinin, dinleyicinin olay anına taşınmasının ve aynı içeriğin aynı bilgi değeriyle yinelenmesinin belirsizlikten sakınma eğilimiyle koşut olduğu, bağdaşıklık/bağlaşıklık özelliğinin, heyecan ve gerilim yaratma eğiliminin ve inandırıcı olma özelliğinin ise ilginç, etkili ve canlı öykü anlatma kaygısıyla koşut olduğu varsayımından yola çıkılarak tüm kültürlerin aynı içeriğin bilgi eklenerek yinelenmesi yoluyla belirsizlikten kaçındığını, bağdaşık/bağlaşık yinelemelerle ilginç ve iyi kurgulanmış, etkili bir öykü anlatmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Amerikalı anlatıcılar belirsizlikten kaçınmak için üç yineleme tipini, aynı içeriği bilgi ekleyerek yinelemeyi ve dinleyiciyi olay anına taşımayı amaçlayarak kullanmışlardır. Türk ve İngiliz anlatıcılar ise bu amaçla aynı içeriği aynı bilgi değeriyle ya da bilgi ekleyerek yinelemişlerdir.

Bu çalışmada ulaşılan bulgulara göre belli bir kültürden gelen anlatıcılar, sözlü öyküleme sırasında bazı yinelemeleri diğer iki kültürden gelen anlatıcıların yinelemelerinden farklı amaçlarla kullanmaktadırlar. Sözelimi, Amerikalı anlatıcılar her üç yineleme türünü de dinleyenleri olayların geçtiği ana taşıma, olayların çözüme ulaştığı anı geciktirerek gerilim yaratma ve inandırıcı olma amacıyla kullanmışlardır. Buna karşın İngilizler izleksel yineleme yoluyla hem inandırıcı olmayı amaçlamışlardır hem de sözcelerini yeni bilgi ya da örnek eklemeksizin farklı biçimlerde yineleyerek vurgulu bir anlatımı yeğlemişlerdir. Araştırmada yer almış olan üç kültürden gelen anlatıcıların kullandıkları yinelemelerin kullanım amaçları Tablo 5'de özetlenmiştir.

TABLO 5
Yineleme İşlevlerinin Yineleme Türlerine Göre Dağılımı

Yineleme Türleri	Sözcüksel	Sözdizimsel	İzleksel
Amerikan	geciktirici, inandırıcı, olay anını vurgulayıcı	geciktirici, inandırıcı, olay anını vurgulayıcı	geciktirici, inandırıcı, olay anını vurgulayıcı
Türk	-	-	açıklayıcı, inandırıcı
İngiliz	açıklayıcı	açıklayıcı,estetik, olay anını vurgulayıcı, bağdaşık/bağlaşık	açıklayıcı

Yukarda açıklanan bulgular³, temelde kültürlere ortak üç yineleme türü olmasına karşın farklı kültürlerden gelen anlatıcıların yinelemeleri farklı amaçlar için kullandıklarını göstermektedir. Amerikalı ve İngiliz anlatıcılar sözdizimsel yinelemelere benzer biçimde ağırlık verseler de amaçları farklıdır. Sözelimi, İngilizlerin kullandığı bu yinelemelerin işlevleri Türk anlatıcıların aynı tür yinelemelerinin işlevleriyle benzerlik gösterirken Amerikalı anlatıcıların kullanımından farklıdır.

Özetle, sözlü anlatılarda belirli amaçlara yönelik olarak kullanılan yinelemelerin ve amaçlarının incelenmesiyle ortaya çıkan sonuçlar şunlardır: Amerikan söylemi bağlama az duyarlı, dolaysız anlatımın yaygın olduğu, belirsizlikten sakınma eğiliminin az olduğu toplum özellikleri göstermektedir. Tümceleri, tümcecikleri ve sözcük öbeklerini aynen yineleme eğilimi ile belirsizlikten kaçınma amacına yönelik olarak aynı ileti içeriğinin ek bilgi değeriyle yinelenmesi ve dinleyiciyi olay anına taşımanın amaçlanması bunu göstermektedir.

İngiliz ve Amerikalı anlatıcıların söylemlerinin yineleme tipleri açısından benzerlik gösterdiği ancak Türk ve İngiliz söylemlerinin yineleme amaçları yönünden benzeştiği görülmüştür. Belirsizlikten kaçınma amacıyla aynı içeriğin hem ek bilgiyle hem de aynı bilgi değeriyle yinelenmesi, İngiliz söyleminde dolaylı anlatım yoluyla belirsizlikten sakınmanın yaygın olarak kullanıldığı toplumlara özgü bir kullanımın varlığını göstermektedir. Benzer biçimde Türk söyleminde bağlama az duyarlı iletişimle özdeş özelliklerin görülmesi (dinleyicinin olay anına taşınmasını hedefleyen yineleme kullanımı) de bireyciliğin ve toplumculuğun ağır bastığı toplumların söylemlerinde var olan etkileşimi vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, anlatıcılar hem evrensel olarak nitelenebilecek hem de kültürlerine özgü biçimde değişen yineleme türlerini farklı amaçlarla kullanmışlardır. Anlatıcıların sözlü anlatı sırasında farklı amaçlara yönelik olarak farklı yineleme türleri kullanıyor olmaları, kültürlerarası iletişim anında farklı kültürlerden gelen kişilerin kültürel/toplumsal özelliklerin belirlediği beklentiler içinde olabileceklerini, anlatıcının farklı amaçlara yönelik yinelemeleriyle karşılaştıklarında anlatılan öykünün anlatılma nedenini ve vurgusunu anlayamayabileceklerini akla getirmektedir.

³ Tablo 4'de verilen bulgular bu çalışma çerçevesinde evrensel kabul edilmiştir çünkü anlatıcılar bazı yinelemeleri %58 ve üstünde olacak şekilde belirli amaçlar için kullanmışlardır. Bunların z dağılımları da -1.96 ile +1.96 arasındadır. Bu da işlevlerin evrensel özelliğini belirlemektedir. Tablo 5'de görülen işlevlerin (örneğin "olay anını vurgulama" işlevi) kullanım yüzdeleri ise %58'in altındadır. Bu, sözü geçen işlevin bir kültürün (örneğin Amerikan) ayırtedici bir özelliği olmadığını gösterir. Ancak bu işlevlerin z değerleri karşılaştırıldığında belirgin farklılıklar görülmüştür. Örneğin, Amerikalı anlatıcılar olay anını vurgulayıcı yinelemelere diğer anlatıcılara oranla daha fazla yer vermişlerdir. Bir başka deyişle, Tablo 5'de bir kültüre özgü olarak görülen işlevler diğer kültürel kullanımlarla karşılaştırıldığında belirgin biçimde fazladır.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular ve sonuçlar farklı kültürlerden gelen kişilerin toplumsal değerlerin/eğilimlerin belirlediği söylem kuralları çerçevesinde öyküler anlattıklarını göstermektedir. Bu söylem kurallarına yabancı kalan kişiler arasında ise iletişim boşluğu doğması kaçınılmazdır. Söylem yapısı üstüne yapılmış ya da yapılacak çalışmaların konuşucuların beklentilerini ortak bir zemine taşıyacağına ve artalan bilgilerini genişleteceğine böylece kültürlerarası iletişim sırasında doğabilecek iletişim sorunlarının zm doğrultusunda önemli bir adım atılacağına inanılmaktadır.

KAYNAKA

- Gudykunst, W.B. ve Ting-Toomey, S. (1988). *Culture and Interpersonal Communication*. Newbury Park: Sage Publications.
- Hall, E.T. (1976). *Beyond Culture*. New York: Doubleday.
- Hofstede, G. (1979). "Value systems in forty countries." L. Eckensberger, W., Lonner ve Y. Poortinga (haz) içinde *Cross-cultural Contributions to Psychology*. Lisse, The Netherlands: Swets and Zeitlinger.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values*. London: Sage Publications.
- Ilgın, L. ve Bykkantaroğlu, N. (1995). "Türkçe'de 'yani' szcğnn kullanımı üzerine bir inceleme." *8. Dilbilim Kurultayı*. İstanbul: İ.. İletişim Fakültesi.
- Johnstone Koch, B. (1986). "Repeating yourself: Discourse paraphrase and the generation of language." *Proceedings of the First Eastern Conference on Linguistics*, 250-259.
- Labov, W. (1972). "The transformation of experience in narrative syntax." W. Labov (haz) içinde *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*, ss. 354-396.
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. Glencoe, IL: Free Press.
- Persson, G. (1974). *Repetition in English*. Uppsala.

- Tannen, D. (1983). "I take out the rock-dok!": How Greek women tell about being molested (and create involvement)." *Anthropological Linguistics* . 25,1, 359-374.
- Tannen, D. (1985). "Relative focus on involvement in oral and written discourse." D.R. Olson, N. Torrance ve A. Hildyard (haz) içinde *Literacy, Language and Learning*, ss. 124-147. New York: CUP.
- Triandis, H. (1986). "Collectivism vs. individualism: A reconceptualisation of a basic concept in cross-cultural psychology." C. Bagley ve G. Verma (haz) içinde *Cross-cultural Perspectives of Childhood and Adolescence*. London: MacMillan.
- Shepherd, S. C. (1990). Functions of repetition: Variation in narrative and conversational discourse. J. A. Edmondson, C. Feagin ve P. Mulhausler (haz) içinde *Development and Diversity: Linguistic Variation Across Time and Space*, ss. 629-638.
- Waterman, A. (1984). *The Psychology of Individualism*. New York: Praeger.
- Yemenici, A. (1995). "Labov'un anlatı çözümlene yöntemi ve bir uygulama." A. Kocaman (haz) içinde *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.